

Kinas rättsväsende förr och nu

Under de senaste trettio årens reformpolitik har kommunistpartiet strävat efter att komma bort från Maotidens godtyckliga personstyre och i stället skapa en form av lagstyre. Men precis som på många andra områden befinner man sig i en övergångsfas mellan gammalt och nytt. Det historiska arvet från såväl kejsartiden som Maotiden sätter fortfarande sin prägel på rättsväsendet.

TEXT: BERTIL LUNDAHL

Även om det finns referenser till lagar och straff i texter som rör tiden före Zhoudynastin (ca 1040–256 f.Kr.) är det under Zhou som de första kända lagtexterna kommer till. I historieverket *Zuo Zhuan* omnämns t.ex. att staten Zheng år 536 f.Kr. lät inskriva lagar på en bronstripod. Det äldsta ännu existerande juridiska dokumentet finns på en träplatta från 309 f.Kr. Mer omfattande är delar av Qindynastins (221–207 f.Kr.) lagar, som skrevs på bambustavar och påträffades i en grav 1975.

Den tidigaste kompletta bevarade lagsamlingen är från Tangdynastin (618–907), och kom att utgöra basen för senare dynastiers lagar ända fram till kejsardömet slut 1911–12. Tanglagarna blev även förebild för de lagar som stiftades i Japan, Korea och Vietnam.

Det kinesiska rättssystemet var avancerat för sin tid och uppmärksammades även i Europa. Portugisiska sjömän och spanska missionärer beskrev på 1500-talet de kinesiska domarna som bättre och mer rättvisa än dåtidens europeiska. På 1700-talet, då Kina av många européer framställdes som ett idealsamhälle, ansågs också det kinesiska rättssystemet som bättre än motsvarigheterna i Europa.

Konfucianismen och lagarna

De filosofiska skolor som främst kom att påverka det kinesiska rättsväsendet var konfucianismen och legalismen. Ett ofta citerat uttalande av Konfucius i *Samtalen* visar hans grundläggande inställning till hur ett land ska styras: ”Led folket med påbud och skapa ordning med strafflagar, så kommer de att undvika straff men sakna skamkänsla; led dem med dygd och skapa ordning med hjälp av korrekt ceremoniellt beteende (li) så kommer de att ha skamkänsla och god karaktär.”

För konfucianerna har härskarens personliga moraliska kvaliteter avgörande betydelse för hur folket kommer att bete sig. Härskaren kan liknas vid vinden och folket vid gräset, heter det i ett annat uttalande av Konfucius – dit vinden blåser, dit böjer sig gräset. Därför kom den moraliska fostran att vara central för härskaren och hans ämbetsmän. Genom studier av de konfucianska klassikerna kvalificerade sig senare tiders kejsarliga ämbetsmän, som också fungerade som domare ute i landet, för sina ämbeten.

Begreppet li, som står för korrekt ceremoniellt beteende, var förknippat med de normer och regler som hade sitt ursprung i de högsta samhällsskikten. Li reglerade hur var och en skulle agera utifrån den sociala position man hade. Undersåten skulle underordna sig härskaren, och samma gällde för sonen gentemot fadern, hustrun gentemot maken och yngre bröder gentemot äldre. Den patriarkala familjen blev ett mönster för hur hela samhället skulle ordnas. Om alla iakttog ett korrekt ceremoniellt beteende skulle ett harmoniskt samhälle skapas. Harmonin blev ett centralt begrepp och det är ingen tillfällighet att den främsta hallen i det kejsarliga palatset i Peking heter just Yttersta harmonins hall.

Detta betyder inte att konfucianerna helt tog avstånd från lagar och straff, men de sågs inte som primära för att skapa ett ordnat samhälle. Li hade sitt ursprung i samhällets överklass, och det elitistiska draget i konfucianismen framgår också ur ett citat från *Riternas bok (Liji)*: ”Li når inte ned till folket, och strafflagarna når inte upp till de högre ämbetsmännen.” Strafflagarna var alltså främst till för att hålla folket på plats. Det fanns också hos Konfucius en rädsla för att om lagarna blev offentliga, som de

som skrevs in på en bronstripod i Zheng 536, skulle folket förlora respekten för överheten och i stället agera efter vad lagarna föreskrev. Risken fanns att folk tog strid för sina rättigheter och det harmoniska idealet krackelerade.

Legalismen

För legalisterna däremot var lagarna centrala. Deras främsta företrädare betonade att det fanns alldeles för få moraliskt goda personer för att kunna bygga ett samhälle på moraliska kvaliteter. I stället borde man utgå från att människor ogillar straff och tycker om belöningar och därför styra dem med hjälp av detta. Lagarna skulle vara offentliga, detaljerade, enhetliga och tydliga så att straff och belöningar kunde tillämpas konsekvent, mot hög som låg. Härskaren skulle se till att straff och belöningar tillämpades utan undantag. Med ett sådant system behövdes inte en härskare med speciella moraliska kvaliteter – det räckte med en ordinär person, ansåg den ledande legalistiske företrädaren Han Fei Zi.

Legalisterna framhöll också att små förseelser måste ge stränga straff för att därigenom undvika att brott överhuvudtaget begicks. För att ytterligare kontrollera befolkningen skulle den indelas i mindre grupper med ansvar för varandra. Om någon i gruppen begick ett brott skulle andra fungera som angivare, annars skulle de också straffas om brottet upptäcktes. Angiveriet gällde också inom familjen: en son skulle ange sin faders brott. Till skillnad från konfucianerna gick statens intressen före familjens hos legalisterna. Enligt konfucianismen skulle en son inte ange sin fader om denne begick ett brott, förutsatt att det inte gällde förräderi mot staten. Barnets vördnad för föräldern (xiao) hölls högre.

Den högsta maktens perspektiv centralt

Gemensamt för konfucianismen och legalismen var att båda var inriktade på hur samhället skulle styras ur den högsta maktens perspektiv. En del konfucianer betonade visserligen vikten av att lyssna till goda rådgivare och varnade härskaren för att han kunde förlora Himmelens mandat att styra om han misskötte sig. Men varken konfucianismen eller legalismen erbjöd några effektiva kontrollmekanismer nerifrån mot härskaren. Legalisterna betonade att det absolut bara fick finnas ett maktcentrum på den högsta nivån. Även Konfucius framhöll att härskaren ska fungera som den verkliga härskaren och undersåtar verkligen vara undersåtar.

Denna bild från kampanjen mot Konfucius och Lin Biao 1973–74 ska illustrera att Konfucius förbannar bronstripoden som offentliggör lagarna i Zheng 536 f.Kr.

Härskaren förväntades representera statens och det allmännas intresse (gong) till skillnad från undersåtarna som lätt kunde misstänkas för att vilja främja privata intressen (si). Om privata intressen, t.ex. politiska eller juridiska, fick frodas blev det lätt oreda (luan) i landet i stället för ordning (zhi) eller harmoni (he). Tönvikten låg på den enskildes skyldigheter gentemot samhället, gruppen eller familjen. Speciella rättigheter för individen var ett okänt begrepp fram till mötet med västerlandet på 1800-talet.

Rättssystemet i praktiken

Det kinesiska samhället under kejsartiden (221 f.Kr.–1912 e.Kr.) har ibland beskrivits som ”Konfucianskt till det yttre och legalistiskt till det inre” (wairu neifa). Diskussioner om politik och styrande fördes ofta i högstämt moraliserande ordalag i konfuciansk anda. Men det faktiska agerandet hämtade också inspiration från den mer hårdkokta legalistiska skolan. Att Kina fick så omfattande lagsamlingar – hårda avskräckande straff och detaljerade föreskrifter för ämbetsmännen – kan ses som en del av det legalistiska arvet.

I den kejsrerliga administrationens lokaler (yamen) i Pingyao, där häradsbövdingen bodde och sköpte rätt, spelar man idag upp domstolsscener för besökande turister. Foto Bertil Lundahl.

Samtidigt kom lagarna också att präglas av konfucianska värderingar. Till exempel kom statusen på den som begick ett brott att vara avgörande för hur han eller hon behandlades. För personer ur privilegierade grupper som medlemmar ur kejsrerliga familjen, högre ämbetsmannakåren m.m. krävdes kejsraren tillåtelse för arrestering, utredning eller tortyr. De kunde ibland också köpa sig fria från straff.

En våldshandling riktad mot en överordnad (son mot far, hustru mot make, yngre bror mot äldre bror) straffades mycket hårdare än om den överordnade gjorde samma sak mot den underordnade. En son som vittnade om att hans far begått ett brott straffades hårt eftersom han bröt mot vördnaden för föräldern (xiao). Undantag gjordes om det handlade om att fadern deltagit i ett uppror eller en konspiration mot staten. Å andra sidan kunde ett straff mildras om sonen var den ende som kunde ta hand om föräldrarna.

Till skillnad från en del andra kulturer ansågs lagarna i Kina inte ha gudomligt ursprung. Snarare kan man se den högsta makten, Himmelen, som ett slags moralisk överdomare som kunde visa sitt missnöje genom naturkatastrofer, järtecken och i sista hand genom att beröva en härskare Himmels mandat att styra landet. Kejsrerliga påbud var viktigare än lagarna, och ämbetsmän, som även fungerade som domare, hänvisade gärna till moraliska principer snarare än lagen.

Straffrätt snarare än civilrätt

Lagen befattade sig huvudsakligen med straffrätt, alltså med sådant som staten ville förhindra. Den var mer begränsad när det gällde civilrätt. Tvister förväntades i första hand lösas av ledande personer inom klanen, byn, skräväsandet eller den lokala eliten enligt traditionella normer och sedvänjor. Att vända sig till domstol sågs med oblidiga ögon av makt-havarna dels för att det störde bilden av ett samhälle i harmoni, dels för att staten inte hade resurser att ta hand om för många ärenden. Qingkejsraren Kangxi (reg. 1661–1722) uttalade sig så här:

”Det är bra, att människorna är rädda för domstolarna. Jag önskar, att de, som vänder sig till domarna, skall behandlas utan medlidande. Alla goda medborgare må komma överens som bröder och hänskjuta sina tvister till gamla mäns och ortsförståndarnas dom. Vad de grälsjuka, egensinniga och oförbätterliga beträffar, skall de endast krossas av ämbetsmännen. Det är den enda rätt, som tillkommer dem.”

Med en sådan inställning från kejsraren och den makt-havande eliten, och med tanke på att det var både riskabelt och kostsamt på grund av avgifter och mutor att vända sig till domstol, skydde de flesta medborgarna domstolarna som pesten.

Några offentliga advokater eller någon juristkår att vända sig till fanns inte inom rättsväsendet. Men i takt med kommersialiseringen av ekonomin från Songdynastin (960–1279) och framåt blev det efterhand vanligare med ”lagvrängare” (songgun), privatpersoner som kunde hjälpa den som trots allt ville processa. De ogillades starkt av myndigheterna och den lokala eliten som hellre såg att domstolarna inte tyngdes av de ”triviala” ärenden de drev. Men dessa ”lagvrängare” var en chans för dem som var i socialt underläge. Med ”lagvrängarnas” hjälp kunde personer vända sig till högre instanser när de insåg att de inte hade någon chans i en lokal medling eller domstol.

Domstolsförhandling inför mandarinerna.

Bild ur boken *Midterns rike Kina* av Ernst Hesse-Wartegg, som visar en domstols scen under Qingdynastin.

Häradshövdingens roll

Det fanns alltså flera nivåer inom det kinesiska rättsväsendet. Högre nivåer övervakade de lägre. Den lägsta nivån, där den lokale ämbetsmannen eller häradshövdingen dömde, fick inte besluta om de strängaste straffen. Dödsstraff måste under vissa perioder i historien avgöras av kejsaren själv.

Häradshövdingen fungerade inte bara som domare utan även som borgmästare, landsfiskal och skatteindrivare. Vid sin sida hade han ett stort antal medhjälpare, däribland juridiskt kunniga, som bistod i rättskipningen. Den som ställdes inför rätta anklagad för ett brott ansågs skyldig tills motsatsen bevisats. Det ansågs viktigt att den anklagade erkände sig skyldig, och därför användes tortyr för att framtvinga bekännelser.

Häradshövdingens lön var otillräcklig för att försörja familj och alla medhjälpare. Därför blev avgifter för tjänster eller mutor en integrerad del av verksamheten. Med de förutsättningarna var det svårt för ämbetsmännen att leva upp till det ideal, den rene ämbetsmannen, som i litteraturen och operan representeras av Bao Zheng, en historisk person som verkade som domare på 1000-talet under Songdynastin.

Straffen

Olika typer av straff har tillämpats genom historien. Under slutet av kejsardömet användes mest strypning eller halsuggning som avrättningsmetod. Strypning var plågsamare eftersom man drog åt och släppte flera gånger innan

den dömda slutligen kvävdes. Men metoden föredrogs av de dömda därför att kroppen inte stympades, vilket ansågs viktigt. Strängaste straffet, utdömt för högförräderi, fadermord eller mord på make, var styckning (lingchi) då bitar av kroppen skars av i en utdragen process tills den dömda slutligen avled.

Den som begick ett brott fick också räkna med att straff kunde drabba hans familj, grannar eller andra närstående. De ansågs ha misslyckats med att utöva ett gott moraliskt inflytande på brottslingen. Många släktingar till dödsdömda – i varierande antal led beroende på brottet – har avrättats genom historien.

Överordnade eller chefer, som fäder, klanledare, häradshövdingar, provinsguvernörer etc., var ansvariga för de underlydandes agerande. Det spelade ingen roll om de var ovetande om eller inte kunnat påverka det brott som begåtts, det var deras ansvar likväl. För att undvika att själva bli straffade förteg därför överordnade om möjligt det skedda.

Påverkan från västerlandet

Sedan de västerländska makterna med hjälp av krig öppnat Kina på 1800-talet kom efterhand det kinesiska rättsväsendet att ta vissa intryck från väst, och försök till reformer gjordes. Den konstitution som antogs 1912 gjorde medborgarna till lika inför lagen, men traditionellt konfucianskt tänkande som satte moral framför lagar fortsatte att spela en dominerande roll. Strafflagen från 1935 hade hårdare straff för brott mot föräldrar än mot andra, och överheten behandlades också mildare än andra medborgare. Under nationalistpartiets år vid makten 1928–1949 var antalet domare och advokater fortfarande otillräckligt och partiets intressen gick före domstolarnas oberoende.

Folkrepubliken Kina

När Mao Zedong och kommunisterna tagit makten i Kina kom lagen främst att ses som ett vapen för proletariatet i kampen mot klassfiender. Rättsväsendet kom att baseras på sovjetisk förebild, och en konstitution antogs 1954 av den då nybildade Nationella folkkongressen, Kinas formellt sett högsta lagstiftande organ. Nya konstitutioner antogs sedan i takt med att de politiska vindarna skiftade 1975 och 1978.

Ett stort slag mot rättsväsendet kom vid anti-högerkampanjen 1957 då många jurister som framfört kritik mot partiet i samband med Maos kampanj ”Låt hundra

blommor blomma” fick parastämpeln ”höger” och skickades ut på landet. Deras kritik av domstolarnas juridiska inkompetens, partiets åsidosättande av lagarna och krav på större oberoende för rättsväsendet föll inte i god jord. Två år senare avskaffades justitiedepartementet och det kom att dröja till 1979 innan det återupprättades.

Kulturrevolutionen 1966–76 var ett lågvattenmärke för Kina som rättssamhälle. Maos olika direktiv blev rättsnören och de återkommande masskampanjerna präglade av rättslöshet kom att drabba många hårt. Jurister blev återigen måltavlor för kritik och förföljelse. Det är en historiens ironi att legalisterna, som förespråkade ett styre baserat på lagar och förutsägbarhet, vid kampanjen mot Lin Biao och Konfucius 1973–74 kom att hyllas mitt under en epok av godtycke och rättslöshet. Men det handlade då om dagspolitik och att legalisterna sågs som progressiva och goda och konfucianerna (läs Zhou Enlai m.fl.) som reaktionära och dåliga.

Många inom kommunistpartiets ledande skikt drabbades hårt av Maotidens kampanjer, främst kulturrevolutionen. En av dem var Deng Xiaoping, som avsattes från sina poster vid två tillfällen, men återkom och så småningom blev den som förde in Kina på en ny väg efter Maos död 1976.

Deng Xiaoping och den socialistiska rättsstaten

Deng, med sina egna negativa erfarenheter från kulturrevolutionen, ville skapa ett socialistiskt rättssystem och mer normalt arbetande institutioner inom statsapparaten och partiet. Han ville undvika det godtycke som rått under Maotiden och dessutom öppna Kina mot omvärlden. Utländska investerare skulle lockas till Kina så att landet kunde utvecklas snabbare. För att lyckas med det krävdes ett lagsystem med någon form av förutsägbarhet.

Men Deng ville bara ha ett maktcentrum, kommunistpartiet (KKP), även om han strävade efter att mobilisera krafter utanför partiet för att bygga upp landet då han insåg att partifolk inte lämpade sig bäst för att driva saker på ett effektivt och kompetent sätt. Men västerländska idéer om maktindelning och oberoende domstolar var inte i hans smak. Effektivitet och snabba förändringar var prioriterat.

En ännu gällande konstitution, den fjärde i ordningen sedan 1949, antogs i alla fall 1982. I den slås bl.a. fast pressfrihet och mötesfrihet samt att medborgarna har yttrandefrihet, rätt att bilda föreningar och att demon-

strera. Konstitutionens olika kapitel och artiklar nämner inte kommunistpartiet överhuvudtaget, men slår fast att konstitutionen och lagen står över alla organisationer och individer. Verkligheten har dock varit en annan.

KKP ser nyttan av lagar för att bekämpa t.ex. korrup­tion och lokala ledare som tar sig för stora friheter gentemot centralmakten. Ett styre baserat på lagar som säger att alla är lika inför lagen ger större legitimitet både nationellt och internationellt. Men precis som i frågan om demokrati, som KKP stundtals talar mycket om, är partiet oroligt för att släppa ifrån sig för mycket av makten inom rättsväsendet.

Deng visade t.ex. vid avsättandet av Zhao Ziyang i samband med massakern 1989 att han och de andra äldre partiveteranerna var beredda att strunta i partistadgarna då man drev genom sitt beslut. Den omhuldade stabiliteten ansågs viktigare.

De slå-hårt-kampanjer mot brottslighet som KKP genomdrivit 1983–86, 1996 och 2001 har åsidosatt lagarna på ett stundtals flagrant sätt. Samma sak har hänt i kampen mot Falun Gong, som tog fart efter att denna organisation 1999 mobiliserat 10 000 personer till att omringa maktcentret Zhongnanhai i en protestaktion.

Människorättsaktivisten och advokaten Gao Zhisheng, som en gång var KKP-medlem och som av Justitieministeriet utsågs till en av Kinas 10 främsta advokater 2001, har vittnat om de många övergrepp (tortyr m.m.) som begåtts i kampen mot Falun Gong. Själv har han nu varit försvunnen i ett år, sedan KKP uppenbarligen bestämt sig för att slå till mot denne obekväme advokat.

Gao är inte ensam, advokater som arbetar med fall som KKP ser som hot mot stabiliteten och det harmoniska samhälle partiet säger sig vilja skapa, riskerar att utsättas för trakasserier, misshandel, tortyr och fängelse. Deras advokatlicens förnyas kanske inte vid den årliga prövningen eller så kan de fällas för felaktigheter, som de inte skulle ha fällts för om de inte setts som hot mot partiet och staten.

Bland bristerna i rättssystemet kan också nämnas de administrativa frihetsberövandena som gör den gripne rättslös. ”Omskolning genom arbete” under flera år är den mest kända formen för detta, som kan drabba prostituerade, missbrukare, Falun Gong-anhängare, politiska dissidenter m.fl.

Svarta fångelser, som kan vara inrättade t.ex. i hotell, är en företeelse som också uppmärksammats under senare

RES KLUBBEN

KINARESOR | INDIENRESOR
HISTORISKA RESOR

Du har väl anmält dig?

Anmäl dig till Kinaresors, Indienresors och Historiska Resors gemensamma resklubb. Du kommer att få specialerbjudanden till förmånspriser, förtur till resor som inte finns i våra ordinarie kataloger, intressant läsning om Kina och Indien och sista-minuten-erbjudanden till verkliga överraskningspriser (nyligen erbjöd vi Peking 9 dagar, flyg med SAS, hotell av första klass, frukost, transfers, visum och info för 4 900:-). Anmäl dig på www.resklubben.se

RES
KLUBBEN
JUST NU!

Resklubbens majresa:

Shanghai Expo 18–24/5
9 950:-

Inkl flyg med Finnair (Stockholm, Göteborg, Köpenhamn), fem nätter på hotell (del i dubbel), frukost, transfers, 3-dagarsbiljett till Världsutställningen Expo 2010, visum, info. 23/5 hålls "Sverigedagen" på Expo. Boka omgående!

RESKLUBBEN
KINARESOR | INDIENRESOR | HISTORISKA RESOR

www.resklubben.se

**KINA
RESOR**

www.kinaresor.se

**INDIEN
RESOR**

www.indienresor.se

**HISTORISKA
RESOR**

www.historiskaresor.se

tid. Människor som kommit till Peking för att överlämna petitioner p.g.a. att de anser sig orättvist behandlade i sin hemtrakt har spärrats in på sådana ställen. Deras lokala myndigheter ser med oblida ögon på att de tar sig till huvudstaden och skapar uppmärksamhet kring missförhållanden hemmavid.

Gummiartade lagar som ”hot mot rikets säkerhet”, ”uppmuntran till att undergräva statens makt”, ”uppmuntran till splittring” och ”röjande av statshemlighet” är exempel på sådant som kan användas mot personer som är obekväma för regimen och därmed upphäva de rättigheter som konstitutionen ger individen. Stabiliteten och ”det harmoniska samhället” får inte hotas.

Det var just ”uppmuntran till att undergräva statens makt” som användes för att döma Kinas numera mest uppmärksammade dissident Liu Xiaobo till elva år fängelse i december 2009. Straffet var oväntat hårt och är uppenbart avsett att avskräcka andra kritiker av makten. Liu ansågs vara den ledande kraften vid tillkomsten av Charta 08, som hämtat inspiration från tjeckoslovakiska Charta 77. Manifestet Charta 08 skrevs under av drygt 300 intellektuella i samband med 60-årsminnet av FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna 2008.

Det historiska arvet och nuet

Charta 08 sätter fingret på några av de särdrag som dagens kinesiska rättssamhälle har gemensamt med det förflutna. Dess krav på fria demokratiska val innebär en kontrollfunktion nerifrån på makten som varken KKP eller gamla tiders kejsare kunnat acceptera. Otillräcklig kontroll underifrån gör att korruptionen kan frodas.

Domstolars oberoende från den politiska makten har heller aldrig realiserats. Det skulle leda till att mer än ett maktcentrum skapades.

Irläror i stil med de Charta 08 förespråkar har alltid setts med oblida ögon av makten, liksom tanken på individens rättigheter gentemot staten.

Respekten för lagen från de styrandes sida är bristfällig. Den ses mer som ett medel för att kontrollera de underlydande än som något makten själv måste respektera.

Mutor är vardagsmat inom rättssystemet, och våld och tortyr används fortfarande vid förhör.

Liksom förr används medling gärna för att lösa konflikter. Det behöver inte nödvändigtvis vara en nackdel, men risken finns att den svagare parten missgynnas.

Ärenden som gäller privilegierade grupper, t.ex. höjda-

re inom partiet som gör sig skyldiga till oegentligheter, tas gärna omhand av KKP:s disciplinkommitté snarare än det vanliga rättsväsendet. Liksom under kejsartiden kan eliten komma billigare undan.

Men jämfört med Maotiden har Kina ändå tagit stora steg framåt när det gäller rättsväsendet. En större juridisk kompetens har byggts upp och en mängd lagar har stiftats. Kommunistpartiet försöker försvara sitt eget agerande i juridiska termer. Man har också accepterat begreppet mänskliga rättigheter åtminstone i teorin och har haft utbyte med t.ex. Sverige på detta område.

Allt tal om att skapa en socialistisk rättsstat gör också att medborgarna hänvisar till lagen, snarare än moraliska principer eller politiska direktiv, när de genomför aktioner. Så kallade rättsbaserade protester har blivit allt vanligare.

Internet har också gett medborgarna en ny möjlighet att avslöja det som makten försöker dölja. Opinionsstormar på nätet kan i dag påverka vilka fall som tas upp och hur de bedöms i rätten. Trycket underifrån ökar och på sikt kommer rättsväsendet förhoppningsvis att förändras till det bättre.

Det är nämligen ingen självklarhet att kineser måste leva under så bristfälliga rättsförhållanden som i Folkrepubliken Kina. Det är bara att titta på Hongkong och Taiwan.

LÄSTIPS

Randall Peerenboom, *China's Long March toward Rule of Law*. 2002.

Jonas Grimheden, ”OS-domare? Domare och domstolar i Kina i förändring” i *Tidskrift för Sveriges domareförbund* 2/2008.

Pär Cassel, ”Så styrdes Kina under kejsartiden – strövtåg genom Pingyaos yamen” i *Kinarapport* 4/2004.

Ernst Hesse-Wartegg, ”Rättskipning” i *Kinarapport* 4/2004.

Börje Ljunggren, *Kina – vår tids drama*, kapitel 7 ”Lag, rätt och mänskliga rättigheter i den globaliserade enpartistaten”. 2009.

Bertil Lundahl är fil.dr i sinologi och har varit lärare, forskare och kursledare vid Institutionen för östasiatiska språk i Lund 1972–98. Han har skrivit ett stort antal artiklar om Kina för Nationalencyklopedin, lett ett 80-tal resor till Kina och är sedan 2004 redaktör för *Kinarapport*.